

מגמות ושינויים במוסד הידועים בציבור – התבוננות מחודשת על ההשלכות המתבקשות

מאת :

יוסף מנדלסון* ועירית רייך-זיו**

מבוא

במאמר זה נציע התבוננות מחודשת על המשמעויות המעשיות המתבקשות להבנתנו בעקבות השינויים בהלכה ביחס למוסד הידועים בציבור. הרעיון המרכזי שביסוד המאמר הוא כי שינוי הגדרת "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור, משמעותו מעבר למבחן חד-שלבי אשר לפיו הכרה בבני-זוג כידועים בציבור תגרום עמה מנייה וביה החלה של כלל החובות והזכויות החלים על בני-זוג נשואים, ללא בדיקות נוספות, בניגוד למבחן הדו-שלבי שהיה קיים בפסיקה עד לאחרונה.

המצב המשפטי החדש מחייב לטעמנו פרשנות רחבה של המינוח "בני-זוג" (בהמשך למגמה הקיימת בפסיקה) כך שיכלול באופן גורף גם ידועים בציבור. לכל הפחות יש לטעמנו לפרש את הזכויות והחובות החלות על ידועים בציבור באופן דומה לאלו החלות על בני-זוג נשואים. בהקשר זה מתחייב לטעמנו שינוי משמעותי בפרט באשר להסדרת יחסי הממון שבין ידועים בציבור. התוצאה הרצויה והראויה לשיטתנו היא החלה של חוק יחסי ממון בין בני זוג על מי שיוכרו כידועים בציבור. ככל שהצעה זו לא תתקבל נדרש לטעמנו (לכל הפחות) שינוי משמעותי באשר לאופן החלת הלכת השיתוף על ידועים בציבור.

בפרק א נסקור את התפתחות ההלכה ביחס למוסד הידועים בציבור; בפרק ב נתייחס להשלכות המעשיות של השינוי שחל בפסיקה; בפרק ג נתייחס לשינויים ולמגמות שחלו בהלכת השיתוף ביחס לבני-זוג נשואים ונתייחס לתחולתם ביחס לידועים בציבור.

א. מגמות ושינויים במוסד הידועים בציבור

מוסד הידועים בציבור הוא "יצור כלאיים" ששורשיו נטועים הן בחוק הן בחקיקה שיפוטית. ודוק, הסדרת זכויותיהם של ידועים בציבור במסגרת החוק היא חלקית, חסרה ולא קוהרנטית.¹ מצב משפטי זה יצר עוול. לצורך תיקון העוול נדרש פיתוח הלכתי על-מנת להסדיר זכויות וחובות של ידועים בציבור שלא הוסדרו בחוק (בין שלא הוסדרו כלל ובין שלא הוסדרו במפורש).²

אלא שעל מנת להחיל על בני-זוג חובות וזכויות כנשואים, יש צורך לבדוק תחילה כי מדובר בידועים בציבור. לצורך כך נדרשה הגדרה של "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור. לאורך השנים חזרו בתי-המשפט והציפו

* עורך דין, מייסד משרד עורכי הדין יוסף מנדלסון ושות', מרצה לדיני משפחה ולדיני ירושה באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת רייכמן.

** עורכת דין, שותפה במשרד עורכי הדין יוסף מנדלסון ושות', מרצה לדיני משפחה ולדיני ירושה במרכז האקדמי פרס. *** אזכור מוצע: יוסף מנדלסון ועירית רייך-זיו "מגמות ושינויים במוסד הידועים בציבור – התבוננות מחודשת על ההשלכות המתבקשות" פורום עיוני משפט (תגובות משפט) 27.8.2024 מח (משפט)

https://www.taulawreview.sites.tau.ac.il/post/Mendelson_reich-ziv

תודתנו נתונה לעורכת הדין רוני ביבס בסיוע איתור פסיקה וחיפושים משפטיים ולמערכת עיוני משפט על הערותיהם המועילות.¹ להרחבה ראו שחר ליפשיץ הידועים בציבור בראי התיאוריה האזרחית של דיני המשפחה 23-24 (2005) (להלן: ליפשיץ הידועים בציבור). אמנון בן דרור הידועה בציבור, נשואים ללא נישואין, 64-55, 119-79, 178-129 ו-207-214 (1993) (להלן: בן דרור הידועה בציבור).

² ראו לדוגמה: ע"א 52/80 שחר נ' פרידמן, פ"ד לח(1) 443 (1984); ע"א 2000/97 לינדורן נ' קרנית קרן לנפגעי תאונות דרכים, פ"ד נה(1) 12 (2001); ע"א 2622/01 מנהל מס שבח מקרקעין נ' לבנון פ"ד נו(5) 309 (2003); רע"א 8256/99 פלוגית נ' פלוגי, פ"ד נח(2) 213 (2003); בע"מ 4751/12 אלמוני נ' אלמונית (נב) 29.8.2013.

את הקושי בהגדרת "דלת הכניסה" למוסד, וזאת נוכח העדר הגדרה ברורה ואחידה בפסיקה.³

בתחילת דרכו של המוסד, הוגדרו הידועים בציבור לפי "מבחן הברווז"⁴ – מבחן התנהגותי הבוחן האם בני-זוג חיים יחד חיי קבע של אישות ומתנהגים כבעל ואישה.⁵ דהיינו, אם בני-זוג מתנהגים כנשואים נכיר בהם כ"ידועים בציבור כבעל ואישה" (כשמו המלא של המוסד בתחילת דרכו).⁶ עם השנים אימצו בתי-המשפט – כתנאי סף בסיסיים למבחן ההתנהגותי – את הרכיבים שבסעיף 55 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965: "חיי משפחה" ו-"משק בית משותף".⁷ המבחן היה מבחן עובדתי,⁸ ובדיקת התנהגות בני-הזוג – לפי שני הרכיבים הנ"ל – הייתה בדיקה אובייקטיבית במנותק מרצונותיהם, כוונותיהם או הסכמותיהם.⁹ לאורך השנים אימצו בתי-המשפט מבחני עזר נוספים שהתווספו ל"מבחן הברווז" – חלקם נזנחו וחלקם נשמרו – אך במשך שנים "מבחן הברווז" העובדתי-אובייקטיבי נותר על כנו כמבחן הסף.¹⁰

לאורך השנים הפסיקה הגמישה את "מבחן הברווז" – תוך התרחקות מהמבחן העובדתי-אובייקטיבי, וזאת מתוך תפיסה המכירה בקיומם של קשרים זוגיים מחייבים נוספים שבהם בני-הזוג אינם מתנהגים בהכרח כ"ברווזים". מדובר בתפיסה ליברלית-פלורליסטית המתאימה את עצמה לשינויים החברתיים.¹¹ "מבחן הברווז" – דור שני" המשיך להתבסס על מבחני היסוד ההתנהגותיים – "חיי משפחה" ו-"משק בית משותף" – אך המבחנים העובדתיים הפכו לעמומים וגמישים,¹² עד שבסופו של יום הבדיקה הפכה מבדיקה עובדתית-אובייקטיבית לבדיקה עובדתית-סובייקטיבית, תוך התחקות אחר אומד דעתם של בני-הזוג לעניין קביעות הקשר ומיסודו.¹³

"מבחן הברווז" – דור שני" יצר צדק חלקי משום שהוא נתן מענה חלקי לשינויים החברתיים שהתרחשו. ודוק, במהלך השנים נוצרו שני שינויים חברתיים במקביל: האחד, התפתחותן של צורות חדשות של קשרים זוגיים של בני-זוג שלא התנהגו כ"ברווזים" (דהיינו, שלא עמדו מבחינה עובדתית-אובייקטיבית במבחני הסף של

³ ראו ע"א 42/65 דרדיאן נ' עמידר, פד"י יט(3) 259, 261 (1965); רע"א 5096/21 פלוני נ' שלמה חברה לביטוח בע"מ, פסי' 28 (נבו 15.12.2021); בן דרור הידועה בציבור, לעיל הי"ש 1, בעמ' 25.

⁴ "אם הוא נראה כמו ברווז, שוחה כמו ברווז, ומגעגע כמו ברווז – אז הוא ככל הנראה ברווז".
⁵ ראו למשל בג"ץ 73/66 עליזה זמולון נגד שר הפנים, ואח', פ"ד כ(4) 645, 671 (1966); בג"ץ 243/71 אייזיק נ' שר הפנים, פ"ד כ(2) 33, 39 (1972).

⁶ לשימוש במינוח המלא בעבר ראו למשל, ע"א 563/65 פלביץ נ' פלביץ, ואח' פ"ד כ(3) 244, 247-249 (1966); בג"ץ 73/66 עליזה זמולון נ' שר הפנים ו-אלחנן רוזנהיים, פ"ד כ(4) 645, 650-651, 660 (1966); בג"ץ 693/91 ד"ר מיכל אפרת נ' הממונה על מרשם האוכלוסין במשרד הפנים, פ"ד מז(1) 787, 749 (1993).

⁷ ראו למשל ע"א 621/69 נסיס נ' יוסטר, פ"ד כד(1) 617, 619 (1970); ע"א 481/73 אוסקר רוזנברג, בתוקף תפקידו כמנהל עזבון המנוחה נ' שטסל, פ"ד כט(1) 505, 511-512 ו-515 (1974).
⁸ ראו למשל עניין פלביץ, לעיל הי"ש 6, בעמ' 247.

⁹ ראו ע"א 93/7021 בר-נהור נ' עזבון המנוח גבריאל אוסטרליץ ז"ל (נבו 25.10.1994); ליפשיץ הידועים בציבור, לעיל הי"ש 1, 120-115 וההפניות שם.

¹⁰ כך למשל הוכר בפסיקה בעבר מבחן ההכרה החברתית (תפיסת הציבור את בני-הזוג כנשואים) שזנח עם השנים (ראו התייחסותה של השופטת וילנר למבחן זה ברע"א 5096/21, לעיל הי"ש 3, בפס' 29 וההפניות שם). כך גם למשל הוכר בפסיקה בעבר מבחן הסיבה (מדוע בני-הזוג נמנעו מלהינשא), כאשר לאורך השנים ייחסו לו בתי-המשפט משקל משתנה (ראו התייחסותה של השופטת וילנר למבחן זה ברע"א 3323/23 שלמה חברה לביטוח בע"מ נ' פלוני, פסי' 13-16 (נבו 6.5.2024) וההפניות שם. כך ראו בע"מ 2478/14 פלונית נ' פלונית, פסי' 36-40 (נבו 20.8.2015).
¹¹ בע"מ 3497/09 פלונית נ' פלוני, פסי' 6 (נבו 4.5.2010).

¹² ראו עע"מ 4614-05 מדינת ישראל נ' אורן, פ"ד סא(1) 211, 243-244 (2006) וההפניות שם.
¹³ ראו בע"מ 3497/09, לעיל הי"ש 11, שם; ע"א 3352/07 בנק הפועלים בע"מ נ' הורש, פ"ד סג(3) 248, 279 (2009); רע"א 9755/04 ביטון נ' קצין תגמולים - משרד הבטחון, פסי' 18 (נבו 31.8.2008); ע"א 1966/07 אריאל נ' קרן הגמלאות של חברי אגד בע"מ, פסי' 28-29 (נבו 9.8.2010). מעניין לציין כי "מבחן הברווז" – דור שני" החל להתפתח בהקשר לדיני הירושה (בפסיקה שעסקה בסעיף 55 לחוק הירושה הקובע את זכותם של ידועים בציבור לרשת האחד את רעהו, בהעדר צוואה). במסגרת פסיקה זו אומץ המבחן הסובייקטיבי – עוד בשלבים מוקדמים של התפתחות מוסד הידועים בציבור – כאשר ביסודו עמד ניסיון להתחקות אחר רצון המת, שהוא ערך בסיסי בדיני הירושה (ראו למשל ע"א 79/83 היועץ המשפטי לממשלה נ' שוקרן, פ"ד לט(2) 690, 693-694 (1985)); ע"א 107/87 אלון נ' מנדלסון, פ"ד מג(1) 431, 434 (1989). בהמשך שינתה הפסיקה בדיני ירושה את פניה, תוך אימוץ המבחן העובדתי ("מבחן הברווז" – דור ראשון") והתרחקות מהמבחנים הסובייקטיביים (ראו ע"א 1717/98 בלאו נ' פוזש, פ"ד נד(4) 376 (2000). לניתוח פסק הדין וביקורת ראו ליפשיץ הידועים בציבור, לעיל הי"ש 1, בעמ' 108-112. נוכח הצורך כאמור בהתאמת מוסד הידועים בציבור לשינויים החברתיים שהתרחשו, נעה המוטטלת בסופו של יום בחזרה אל המבחן הסובייקטיבי – "מבחן הברווז" – דור שני" – בכלל הקשרים שנגעו לידועים בציבור (ולא רק בהקשר דיני הירושה), תוך הסתמכות על הפסיקה הישנה בדיני הירושה (ביחס לסעיף 55 לחוק הירושה), הגם שזו נסמכה על רציונל כיבוד רצון המת, שאינו רלוונטי מעבר לגדרי דיני הירושה.

"חיי משפחה" ו"משק בית משותף") אך בכל-זאת התכוונו ליצור קשר זוגי מחייב; והשני, התפתחותן של צורות חדשות של קשרים זוגיים של בני-זוג שהתנהגו כ"ברווזים" (דהיינו, שעמדו מבחינה עובדתית-אובייקטיבית במבחני הסף של "חיי משפחה" ו"משק בית משותף") אך לא התכוונו ליצור קשר זוגי מחייב.¹⁴ ההגמשה שנעשתה במסגרת "מבחן הברווז" – דור שני" הייתה רק לצורך הרחבת תחולת מוסד הידועים בציבור ביחס לבני-זוג שלא עמדו ב"מבחן הברווז" – דור ראשון" אך התכוונו ליצור קשר זוגי מחייב, ובכך היא נתנה מענה לשינוי החברתי הראשון; אלא שלא נעשתה במקביל גם הגמשה לצורך צמצום תחולת מוסד הידועים בציבור, כך שהוא לא יחול על בני-זוג שעמדו ב"מבחן הברווז" – דור ראשון" אך לא התכוונו ליצור קשר זוגי מחייב.

בשנים האחרונות החל להתגבש בהלכה "מבחן הברווז" – דור שלישי" מבית מדרשה של השופטת וילנר. גרסתו השלישית של "מבחן הברווז" מתמקדת במבחן הסובייקטיבי, ובמרכזו עומדת שאלה ממוקדת: האם בני-הזוג התכוונו – במפורש או במשתמע – להחיל על עצמם את התוצאות האזרחיות-כלכליות של מוסד הנישואין.¹⁵ "מבחן הברווז" – דור שלישי" מנתק עצמו משני המבחנים העובדתיים של "חיי משפחה" ו"משק בית משותף" כמבחני סף, ומותיר אותם כאינדיקציות בלבד – בין יתר הנסיבות הרלוונטיות – לבחינת אומד דעתם של בני-הזוג ביחס לשאלה שלעיל.¹⁶

בהתאם למבחן החדש שעומד ביסוד "מבחן הברווז" – דור שלישי" מציעה השופטת וילנר לשנות את המינוח "ידועים בציבור" למינוח "שותפות זוגית".¹⁷ ודוק, המינוח "ידועים בציבור" התאים ל"מבחן הברווז" – דור ראשון" אשר היה ממוקד בבדיקת התנהגות בני-הזוג – אם מדובר בבני-זוג המתנהגים כנשואים נראה בהם כ"ידועים בציבור כנשואים". המינוח "שותפות זוגית" מתאים ל"מבחן הברווז" – דור שלישי" הממוקד בבדיקת כוונת בני-הזוג לחיות בשיתוף מבחינת חובות וזכויות. אם מדובר בבני-זוג שהתכוונו ליצור שותפות זוגית מחייבת נראה בהם כ"שותפים זוגיים".

ב. ההשלכות המעשיות של המגמות והשינויים במוסד הידועים בציבור

ל"מבחן הברווז" – דור שלישי" השלכות מעשיות כבדות משקל – כולן ראויות ומבורכות: ¹⁸

ראשית, משמעותו המעשית הברורה מאליה של "מבחן הברווז" – דור שלישי" היא הגמשת "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור. בניגוד לביקורות שונות שהובעו בקרב עורכי דין ואנשי אקדמיה, אנו סבורים כי "מבחן הברווז" – דור שלישי" לא מצמצם את "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור אלא מגמיש אותה לשני הכיוונים.¹⁹ ודוק, "מבחן הברווז" – דור שלישי" משלים את המגמה שהחלה ב"מבחן הברווז" – דור שני" כך שכעת "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור מגמישה עצמה לשני הכיוונים – היא מתרחבת (אפילו מעבר לרוחבה של "דלת הכניסה" לפי "מבחן הברווז" – דור שני") אך היא גם מצטמצמת – והכל בהתאם לאומד

¹⁴ להתייחסותה של השופטת וילנר לשינוי החברתי השני ראו רע"א 3323/23, לעיל ה"ש 10, בפס' 12; רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3, בפס' 33-32.

¹⁵ השופטת וילנר החלה לפתח את "מבחן הברווז" – דור שלישי" בעת כהונתה בבית-המשפט המחוזי (בעמ"ש (מחוזי-חי) 418-12-08 ס"ג נ' ג"ג (נבו 8.3.2009)) ובהמשך בעת כהונתה בבית-המשפט העליון (רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3; רע"א 3323/23, לעיל ה"ש 10).

¹⁶ רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3.

¹⁷ עניין ס"ג, לעיל ה"ש 15, בפס' 14; רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3, בפס' 30.

¹⁸ בהקשר זה ראינו לנכון להעיר – בזהירות ובצניעות – כי נוכח כובד משקלם של המשמעויות המעשיות של השינוי ההלכתי שהביא עימו "מבחן הברווז" – דור שלישי", ייתכן כי מוטב היה שלא לדחות על הסף את הבקשה לדיון נוסף שהוגשה ביחס לרע"א 3323/23, שם. ראו, דני"א 4178/24 פלוני נ' שלמה חברה לביטוח בע"מ (נבו 14.7.2024).

¹⁹ בשלב זה עמדות אלו הובעו בכנסים מקצועיים ובכתבות באינטרנט. ראו למשל ניצן שפיר "פסק דין תקדימי של העליון מצמצם את הגדרת הידועים בציבור" גלובס (8.5.2024) <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001478203>; ליטל דוברוביץקי "זכות הציבור לדעת" Ynet (14.6.2024) <https://www.ynet.co.il/yedioth/article/yokra13948985>.

דעתם של בני-הזוג.²⁰

ביסוד ההכרה במוסד הידועים בציבור עומדת גישה ליברלית המכבדת את זכותם של הפרטים לבחור את אורח החיים המתאים להם ולהסדיר את חייהם כרצונם.²¹ בניגוד לטענת מבקרי "מבחן הברווז – דור שלישי", מדובר במבחן המבוסס על אותה גישה ליברלית מתקדמת, מבחן שביסודו עומד הערך הבסיסי של כבוד האדם – כיבוד אוטונומיית הרצון החופשי של בני-הזוג והימנעות מכפיית מוסד משפטי ומערכת זכויות וחובות, מקום שבני-זוג לא בחרו בכך.

שנית, למרות שמבחנים גמישים מייצרים בדרך כלל אי-וודאות משפטית, "מבחן הברווז – דור שלישי" מגביר את הוודאות, היציבות וההרמוניה המשפטית (בוודאי בהשוואה ל"מבחן הברווז – דור שני"), משום שהוא מייצר הגדרה ממוקדת באשר לשאלה שעומדת ביסוד "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור, וזאת באופן אחיד ביחס לכלל הזכויות והחובות.²² מדובר בתוצאה משפטית מבורכת שיש בה כדי להגביר את הוודאות המשפטית (בתחום המאופייין בחוסר וודאות גדולה) ושיש בו כדי לייצר אחדות והרמוניה משפטית.²³

שלישית, "מבחן הברווז – דור שלישי" הפך את מוסד הידועים בציבור למוסד חוזי שתוצאתו היא "מעין סטטוס" – מבחינת ההשלכות הכלכליות-אזרחיות של ההכרה בבני-זוג כידועים בציבור. השופטת וילנר הקפידה להבהיר בזהירות כי דה-יורה הכרה בבני-זוג כידועים בציבור אינה מקנה להם מעמד של "מעין-נשואים" ואינה משנה את הסטטוס המשפטי שלהם.²⁴ עם זאת, דה-פאקטו, יצירת הגדרה אחידה כ"דלת כניסה" למוסד – הגדרה שביסודה עומד מבחן של הסכמה להחיל על מערכת היחסים חובות וזכויות (כלכליות) כנשואים – משמעותה המעשית היא שהכרה בבני-זוג כידועים בציבור, גוררת עמה מניה וביה החלה של כלל החובות והזכויות כאמור, כמו סטטוס. הדברים עולים במפורש מפסקי דינה של השופטת וילנר.²⁵

דהיינו, "מבחן הברווז – דור שלישי" משנה באופן מהותי את התפיסה שהייתה מקובלת בהלכה במשך שנים רבות, כי מעמד הידועים בציבור אינו דומה לסטטוס, מהבחינה שאין בהכרה בבני-זוג כידועים בציבור כשלעצמה כדי להקנות זכויות וחובות.²⁶ משמעותו המעשית של "מבחן הברווז – דור שלישי" היא שינוי השיטה הדו-שלבית שהייתה מקובלת עד לאחרונה, ואשר לפיה תחילה יש לבחון האם בני-הזוג הם ידועים בציבור, ורק ככל ששאלה זו נענתה בחיוב, יש לבדוק בכל מקרה ומקרה האם החוק הרלוונטי לאותו העניין חל על בני-הזוג – בין מכוח אמירה מפורשת בחוק, בין מכוח פרשנות המינוח "בן-זוג" המופיע בחוק ובין מכוח הנסיבות המצדיקות את החלת הוראות החוק הרלוונטי על בני-הזוג הספציפיים.²⁷ על פי "מבחן הברווז – דור שלישי" של השופטת וילנר, המבחן הפך להיות למבחן חד-שלבי ועם הכרה בבני-זוג כידועים בציבור, יש להחיל עליהם את כלל החובות והזכויות החלות על בני-זוג נשואים, ללא מבחנים נוספים וללא בדיקות נוספות.²⁸

²⁰ רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3, בפס' 33-32; רע"א 3323/23, לעיל ה"ש 10, בפס' 12.
²¹ ראו דניאל פרידמן "הידועה בציבור בדין הישראלי" עיוני משפט ג 459, 483 (1973); ליפשיץ הידועים בציבור, לעיל ה"ש 1, בעמ' 27-28.

²² רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3, בפס' 31; רע"א 3323/23, לעיל ה"ש 10, בפס' 10.
²³ על חשיבותה של אחדות והרמוניה במשפט ועל חובתו של השופט לשאוף להרמוניה נורמטיבית ראו אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות החקיקה כרך שני 326-327, 339-341 473-472 ו-591 (1993).

²⁴ רע"א 3323/23, לעיל ה"ש 10, בפס' 11.

²⁵ שם, בפס' 10; רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3, בפס' 26 ו-32.

²⁶ ראו רע"א 8256/99 פלוגית נ' פלוני פ"ד נח(2) 213, 227 (2003); ע"א 384/61 מדינת ישראל נ' פסלר פ"ד טז 102, 111-112 (1962); ע"א 356/78 שטייניץ נ' קרן גמלאות של חברי אגוד בע"מ פ"ד"א לג(3) 556, 558 (1979); ע"א 640/82 כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה פ"ד לט(1) 673, 685 (1985); עניין לינדורן, לעיל ה"ש 2, בעמ' 35.

²⁷ ראו עניין לבנון, לעיל ה"ש 2, בעמ' 315-316.

²⁸ בהקשר זה מעניין לציין את עמדתו של פרופ' ליפשיץ אשר לפיה מחד גיסא מודל חוזי עלול לפגוע בזכויותיו של הצד החלש, הזקוק להגנת המשפט; אך מאידך גיסא מודל של סטטוס המטיל על ידועים בציבור את דיני הנישואים באופן כפוי וגורף – גם בניגוד לרצונם – אינו מתאים לזרמי חשיבה ליברליים מודרניים (ראו ליפשיץ הידועים בציבור, לעיל ה"ש 1, בעמ' 147-148. ראו

ראוי לציין כי קביעתה של השופטת וילנר בהקשר זה, דהיינו כי ההכרה בבני-זוג כידועים בציבור מקימה עמה (בשל שינוי ההגדרה) החלה של מכלול החובות והזכויות הכלכליות הנובעות ממעמד זה (ללא צורך בבדיקות נוספות), אינה עומדת בחלל ריק, אלא היא מתיישבת ומקבעת כהלכה עמדות דומות שכבר הובעו בפסיקה.²⁹ מכל מקום, משמעות הדברים היא שמוסד הידועים בציבור הפך למעין סטטוס מהבחינה שהכרה בבני-זוג כידועים בציבור גוררת עמה מניה וביה חובות וזכויות – הן בין בני-הזוג הן כלפי כולי עלמא.³⁰

רביעית, משמעות מעשית נוספת הנגזרת מהמבחן החד-שלבי היא הרחבה משמעותית של היקף הזכויות של הנכנסים בשערי מוסד הידועים בציבור. מדובר בשינוי מבורך שמגביר את עקרון השוויון – שהוא אחד מעקרונות היסוד של השיטה והוא אחד העקרונות המנחים העומדים ביסוד הענקת זכויות לידועים בציבור כמו לבני-זוג נשואים.³¹

יתר על כן, "מבחן הברווז – דור שלישי" מחייב לטעמנו את המשך המגמה בפסיקת בית-המשפט העליון של מתן פרשנות רחבה למינוח "בני-זוג" כך שתכלול באופן גורף גם בני-זוג שיוכרו כידועים בציבור,³² תוך הרחבת הלכה זו גם ביחס למינוחים "בעל" ו"אישה". כך למשל ראוי לשיטתנו כי מי שיוכרו כידועים בציבור יחול עליהם (בהתאמות הנדרשות) חוק יחסי ממון בין בני זוג, לרבות (ובפרט) החובה לאשר הסכם ממון כתנאי לתוקפו והחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות), וזאת בניגוד להלכה הנוהגת כיום.³³ לכל הפחות יש לטעמנו לפרש את הזכויות והחובות החלות על ידועים בציבור ככל הניתן בדומה לבני-זוג נשואים. בהקשר זה – ככל שחוק יחסי ממון בין בני זוג לא יוחל על ידועים בציבור – יש לטעמנו (לכל הפחות) לשנות באופן משמעותי את האופן שבו הלכת השיתוף חלה על ידועים בציבור, כפי שנפרט בפרק הבא.

ג. מגמות ושינויים בהלכת השיתוף – ותחולת השינוי ביחס לידועים בציבור

הלכת השיתוף היא דוגמה קלסית – אולי הדוגמה המובהקת ביותר – לחקיקה שיפוטית בדיני משפחה בישראל.³⁴ עד לחקיקתו של חוק יחסי ממון בין בני זוג, לא הייתה הסדרה בחוק של יחסיהם הממוניים של בני-זוג נשואים בשונה מיחסי שותפות בין זרים. מצב משפטי זה יצר במקרים רבים עוול הואיל והדין הכללי

גם שחר ליפשיץ "מיהו בן זוג: הערות להגדרת בן זוג בהצעת חוק הירושה" פורום עיוני משפט (מו(1), 11-13 (2022)). הפתרון של השופטת וילנר מתמודד באופן ראוי לטעמנו עם הקשיים משני צידי המתנסה שמעלה פרופ' ליפשיץ – הוא גם מכבד את רצון בני-הזוג ומונע כפיית חובות וזכויות, מקום שבני-הזוג לא ביקשו לייצר קשר המקיים חובות וזכויות; אך הוא גם מגן על הצד החלש – ראשית, משום שהוא מכיל מבחן חוזי רחב, לרבות הסכמות במשתמע והסכמות מכללא הנלמדות מהנסיבות (ראו רע"א 5096/21, לעיל ה"ש 3, בפס" 30; רע"א 3323/23, לעיל ה"ש 10, בפס" 11), באופן המונע מבן-הזוג החזיק להתכחש להסכמתו להטלת חובות וזכויות, מקום בו התנהגותו מלמדת אחרת. ושנית, משום שעם ההכרה בבני-זוג כידועים בציבור הוא מחיל על בני-הזוג רשת זכויות וחובות רחבה כסטטוס והוא חוסך מבן-הזוג החלש את הצורך להוכיח את זכויותיו בכל עניין ועניין מחדש.

²⁹ ראו למשל עמדתו של השופט עמית בבע"מ 4751/12 אלמוני נ' אלמונית (נבו 2013.8.29).
³⁰ בהקשר זה מעניין לציין את עמדתו של השופט אילן שראה את הנולד כבר לפני עשרים וחמש שנים, בעניין לינדורן, לעיל ה"ש 2, בעמ' 43: "[...] אי אפשר לומר שאין לדברים שבפסק-דין זה כל השלכה על סטטוס הידועה בציבור, מפני שכל פסיקה, כמו כל דבר חקיקה, שמכירה בזכותה של הידועה בציבור, ומשווה את זכותה לזכות של בן-זוג נשוי כדת וכדין, יש בה משום חיזוק מעמדה. בכל הזדמנות כזאת יש עוררין על תוספת חיזוק זו" (הדגשה הוספה).
³¹ ראו שם, בעמ' 29-31.

³² לפרשנות רחבה של המינוח בני-זוג ככולל גם ידועים בציבור ראו למשל עניין לבנון, לעיל ה"ש 2, בעמ' 325-327; עניין לינדורן, לעיל ה"ש 30, בעמ' 29-31. בפסקי דין אלו שונתה ההלכה שהייתה מקובלת בעבר, אשר לפיה יש לפרש בצמצום את המינוח בני-זוג בחקיקה – כמתייחס לבני-זוג נשואים בלבד – ויש להחיל ביחס לידועים אך ורק חקיקה שנקבע בה במפורש כי היא חלה ביחס להם. לגישה הישנה ראו עניין כהן, לעיל ה"ש 26, בעמ' 685; ענמי"ש 1/82 לוי נ' מנהל בתי המשפט פ"ד (לו(4) 123, 128 (1982)); ע"א 155/87 אוהיון נ' "הסנה" חברה ישראלית לביטוח בע"מ (נבו 1988.10.27); ד"נ 13/84 לוי נ' יו"ר ועדת הכספים של הכנסת, פ"ד מא(4) 291, 295 (1987).

³³ ראו למשל בע"מ 4751/12 לעיל ה"ש 29, בפס" 24; עניין כהן, לעיל ה"ש 26, בעמ' 686; עמדתו של השופט אנגלרד ברע"א 6854/00 היועץ המשפטי נ' מיכאל זמר, פ"ד נו(5) 491, 504-505 (2003). מעניין לציין את עמדתו של השופט ברק בעניין זמר לעיל: "... מבקש אני להשאיר בצריך עיון את השאלה אם חוק יחסי ממון בין בני זוג – החל על בני-זוג – אינו יכול לחול, מתוכו הוא, על ידועים בציבור".

³⁴ ראו ע"א 630/79 ליברמן נ' ליברמן, פ"ד לה(4) 359, 368 (1981); בג"צ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול פ"ד מח(2) 221, 229 (1994).

(דיני החוזים, דיני הקניין, דיני התאגידים וכיו"ב) מכוון ליצירת וודאות ולפיכך הוא מבוסס בעיקרו על הסדרים רשמיים של רישום וכתב. הסדרים אלו מותאמים ליחסי שותפות מסחריים בין זרים, המתנהלים תחת סולם ערכים שונה מיחסי שותפות בין בני-זוג. אמנם גם בעולם המסחרי כפופים הצדדים לחובה לנהוג בדרך מקובלת ובתום לב, אך ביסוד חובת תום הלב – בעולם העסקי-מסחרי – עומדת ההנחה כי כל אחד מהצדדים מבקש להגשים את האינטרס שלו עצמו ולא את האינטרס של הצד השני.³⁵ העולם המשפחתי לעומת זאת מתנהל לפי סולם ערכים שונה – אמון, ערבות הדדית, שיתוף פעולה, סולידריות וכיו"ב – ערכים אלו אינם תואמים משטר רכושי רשמי המתנהל לפי רישום וכתב.³⁶ הלכת השיתוף היא פיתוח הלכתי של בית-המשפט העליון שנולד מתוך צורך לתקן את העוול האמור ולהסדיר את יחסי הממון בין בני-זוג (שנישאו לפני שנת 1974 ושחוק יחסי ממון בין בני-זוג לא חל עליהם),³⁷ בשונה מן הדין הכללי.

בתחילת דרכה הושתתה הלכת השיתוף על אדנים חוזיים – הגשמת כוונותיהם של בני-הזוג שלא באו לידי ביטוי ברישום או בכתב. בהתאם לכך, תחולתה של הלכת השיתוף הייתה מותנית בקיומם של שלושה תנאי סף עובדתיים: האחד, אורח חיים תקין; השני, מאמץ משותף; והשלישי, כוונת שיתוף. תנאים אלו נועדו להבטיח כי החלת הלכת השיתוף תואמת את אומד דעתם של בני-הזוג ליצור שיתוף בנכסים (כולם או חלקם), וזאת במנותק מערכים של הגינות, שוויון וצדק.³⁸ ודוק, מעבר לתנאי השלישי שדרש הוכחת כוונת שיתוף (ביחס לכל נכס ונכס שלגביו נטענה תחולתה של הלכת השיתוף),³⁹ גם שני התנאים הנוספים – אורח חיים תקין ומאמץ משותף – היו מכוונים להתחקות אחר נסיבות המלמדות על כוונה לשיתוף.⁴⁰

עם השנים חל שינוי ביסודותיה של הלכת השיתוף, והאדנים החוזיים הוחלפו באדנים נורמטיביים. חזקת השיתוף לא נועדה עוד להגשים את רצונות בני-הזוג וכוונותיהם, כי אם תכליות חברתיות של צדק, הגינות ושוויון. בהתאמה, יסודות ההסכמה והכוונה הפכו פחות ופחות רלוונטיים והלכת השיתוף הפכה מחזקה הסכמית-עובדתית לחזקה נורמטיבית, שמבוססת על ערכי היסוד של השיטה.⁴¹

אל השינוי העיוני-תיאורטי שחל בבסיסה המשפטית של הלכת השיתוף, נלוו שינויים מעשיים בהיבטים שונים: **האחד, שינויים בתנאי הסף להחלת הלכת השיתוף – ראשית, הדרישה להוכחת כוונת שיתוף נזנחה. דהיינו, משהוכחו קיומם של אורח חיים תקין ומאמץ משותף חלה הלכת השיתוף ללא צורך בראיות כלשהן לכוונת שיתוף,**⁴² והנטל לסתירת תחולתה עבר לטוען לכך;⁴³ **שנית, הדרישה להוכחת אורח חיים תקין שונתה באופן**

³⁵ ראו למשל: ד"ר 22/82 **בית יולס נ' רביב משה ושות'**, פ"ד מג(1) 441, 484-485 (1989).

³⁶ להרחבה באשר לקשיים באיזון או חלוקת נכסים עסקיים של בני-זוג, בשל השוני בין סולם הערכים העסקי ובין סולם הערכים המשפחתי ולפתרונות בהקשר זה ראו: יוסף מנדלסון ועירית רייך זיו "לכפות את השיתוף בדרך לפירוד" **עורך הדין** 24, 114, 118-115 (2014).

³⁷ ס' 14 ו-19 לחוק יחסי ממון בין בני-זוג, התשל"ג-1973.

³⁸ ראו למשל, ע"א 595/69 **אפטה נ' אפטה**, פ"ד כה(1) 561, 569 (1971).

³⁹ ראו למשל, עניין **אפטה**, שם, בעמ' 566, 570, 577 ו-579; ע"ע 122/83 **בסיליאן נ' בסיליאן**, פ"ד מ(1) 287, 290 ו-294 (1986).

⁴⁰ במסגרת הדרישה להוכחת אורח חיים תקין היה צורך להוכיח חיי נישואים תקינים המלמדים על כוונת שיתוף, כאשר ביסוד הדרישה עמד היגיון כי ניתן לעמוד על כוונת בני הזוג לשיתוף (בין השאר) מתוך היחסים ביניהם ומהתנהגותם בחיי המשפחה (ראו למשל ע"א 633/71 **מסטוף נ' עזבון המנוח מסטוף**, פ"ד כו(2) 569, 570-571 (1972); ע"א 253/65 **בריקר נ' בריקר** פ"ד כ(1) 589, 599 (1966)). במסגרת הדרישה להוכחת מאמץ משותף היה צורך להוכיח תרומה משותפת (גם אם לא שווה) של שני בני-הזוג, באופן שקידם או איפשר את כלכלת המשפחה (מחוץ לבית או בפנים הבית) (ראו למשל, ע"א 300/64 **ברגר נ' מנהל מס העזבון**, פד"י יט(2) 240, 246 (1965); עניין **אפטה**, לעיל הי"ש 38, בעמ' 574).

⁴¹ ראו ע"א 806/93 **הדרי נ' הדרי**, פ"ד מח(3) 685, 694 (1994); בג"ץ **בבלי**, לעיל הי"ש 34, בעמ' 368; ע"א 1915/91 **יעקובי נ' יעקובי**, פ"ד מט(3) 529, 580-579 ו-613 (1995); רע"א 8791/00 **שלם נ' טווינקו**, פ"ד סב(1) 165, 180-182 (2006); ד"ר 1558/94 **נפסי נ' נפסי** פ"ד נ(3) 573, 622, 627-626 (1996); בג"ץ 8928/06 **פלונית נ' בית הדין הרבני**, סג(1) 271, פס' 12 לפסק הדין של השופטת נאור (2008); עניין **הורש**, לעיל הי"ש 13, בעמ' 279; חנוך דגן **קניין על פרשת דרכים** 464 (2005); שחר ליפשיץ **השיתוף הזוגי** 129-130 (2016).

⁴² ראו למשל בג"ץ 2222/99 **גבאי נ' בית הדין הרבני הגדול**, פ"ד נד(5) 401, 416 (2000); ע"א 819/94 **לוי נ' לוי**, פ"ד נ(1) 300, 304 (1996).

⁴³ ראו בג"ץ 8928/06, לעיל הי"ש 41, בפס' 20; עניין **שלם**, לעיל הי"ש 41, בפס' 12; עניין **יעקובי**, לעיל הי"ש 41, בעמ' 579; ע"א 87/85 **מנחם נ' עזבון המנוח מנחם**, פ"ד מא(2) 785, 792 (1987); בג"ץ **בבלי**, לעיל הי"ש 34, בעמ' 228.

מהותי – היא נותקה מטיב היחסים הזוגיים וצומצמה למבחן טכני של חיים תחת קורת גג אחת.⁴⁴ בכך הפך גם התנאי השני לחסר תוכן; *שלישית*, הדרישה למאמץ משותף נותרה אמנם בעינה, אך אף היא שינתה את פניה, והמבחן השתנה מדרישה לתרומה לטובת כלכלת המשפחה (באופן ישיר או עקיף) לדרישה עמומה לתרומה כלשהי לרווחת המשפחה, ללא הגדרה ברורה מהי התרומה הנדרשת, כאשר למעשה הלכת השיתוף הוחלה מבלי שתרומת בני-הזוג נבדקה.⁴⁵ בכך למעשה הפך גם התנאי השלישי לתנאי חסר תוכן וחסר משמעות.⁴⁶

השני, שינוי משמעותי בסוג הנכסים ובהיקף הנכסים שלגביהם חלה הלכת השיתוף – בתחילת דרכה חלה הלכת השיתוף בעיקר ביחס לנכסים המשפחתיים ששימשו את משק הבית, הואיל וביחס אליהם היה קל יותר להוכיח כוונת שיתוף. עם שינוי יסודותיה של הלכת השיתוף וזניחת התנאי של כוונת שיתוף, הוחלה הלכת השיתוף על יותר ויותר נכסים (לרבות נכסים עסקיים ונכסי קריירה) עד שלבסוף היא פרשה עצמה כמעט מאליה ביחס לכלל הנכסים,⁴⁷ למעט נכסים שהובאו מלפני הנישואין או שהתקבלו במתנה וירושה במהלך הנישואין, אשר לגביהם עדיין קיימת בפסיקה הסתייגות מהחלת הלכת השיתוף באופן גורף לגביהם.⁴⁸

השלישי, שינוי משמעותי ביכולת לסתור את הלכת השיתוף – מעבר לזניחת התנאי של כוונה לשיתוף, התרחש בפסיקה תהליך של העלאת הרף הראייתי הנדרש לסתירת תחולת הלכת השיתוף.⁴⁹ תהליך זה התרחש במקביל (ובהתאמה) לתהליך של ניתוק הלכת השיתוף מכוונותיהם של בני-הזוג והחלתה אף בניגוד להם,⁵⁰ עד שלבסוף לא ניתן היה עוד לסתור את תחולתה אלא באמצעות הסכם ממון או ראייה ברורה וחד משמעית המוכיחה הסכמה מפורשת לכך.⁵¹ לא בכדי קבע השופט טל בהלכת *יעקובי* כי "...חזקת השיתוף הפכה להיות דין כמעט קוגנטי המבוסס על ערכים (כמעט קוגנטי, מפני שלהלכה ניתן עדיין להתנות על דין זה או להוכיח שלא נתמלאו התנאים לחלותו. אבל הקושי לעשות כן הוא רב)."⁵² תפיסה זו הלכה והשתרשה עם השנים

⁴⁴ ראו למשל ע"א עניין *יעקובי*, שם, בעמ' 613; ע"א 234/80 *גדסי נ' גדסי* פ"ד לו(2) 645, 650-651 (1982); ע"א 782/80 *גולדברג נ' גולדברג*, פ"ד לו(2) 757, 759 (1983).

⁴⁵ ראו, עניין *הדרי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 702-703; בע"מ 4623/04 *פלוני נ' פלוני*, פס' 9 לפסק הדין של המשנה לנשיאה ריבלין (נבו) 26.8.2007; בע"מ 1983/23 *פלוני נ' פלונית*, פס' 21 לפסק הדין של השופטת וילנר (נבו) 10.8.2023. לניתוח דומה ראו יוסף מנדלסון "יחסי ממון בין בני-זוג" *מעמד האשה בחברה ובמשפט* 437, 444-445 (פרנסס רדאי, כרמל שלו ומיכל ליבן קובי עורכות) 1995.

⁴⁶ לעמדה אחרת לפיה מבחן המאמץ המשותף נותר רלוונטי ובעל משמעות ראו ליפשיץ *השיתוף הזוגי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 127-128 ו-131-132.

⁴⁷ ראו למשל ע"א 3352/07 *בנק הפועלים בע"מ נ' הורש*, פס' 25 לפסק הדין של השופט גיוראן ופס' 4 לפסק הדין של השופטת נאור (בנבו) 7.12.2009; בג"ץ *בבלי*, לעיל ה"ש 34, בעמ' 228-229 (1994); עניין *יעקובי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 612-613.

⁴⁸ לפירוט והפניות ראו ליפשיץ *השיתוף הזוגי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 135-143. ראוי להעיר כי מבחינה מעשית, הואיל וביחס לבני-זוג נשואים הלכת השיתוף חלה על מי שנישאו לכל המאוחר בסוף שנת 1973, באופן שכיח, לאחר שנות נישואין ארוכות כל-כך, ממילא הרכוש משתלב ומתערבב והופך ל"בשר אחד" שאינו ניתן להפרדה. עניין *הדרי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 692-693. לפיכך דה-פקטו, אצל בני זוג נשואים הלכת השיתוף חלה לרוב ביחס לכלל נכסים, לרבות נכסים חיצוניים.

⁴⁹ ראו בג"ץ 8928/06, לעיל ה"ש 41, בפס' 12; בג"ץ 8214/07 *פלונית נ' פלוני*, בפס' 20 (נבו) 22.7.2010; ה"פ (מחוזי, י-ם) 335/94 *אילוז נ' אילוז*, תשנ"ו(3) 441, 451 (1996).

⁵⁰ ראו עניין *יעקובי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 613; ע"מ (מחוזי-ת"א) 1131/02 *כ"צ נ' כח"ת*, פס' ט"ז (19.6.2003); תמ"ש (י-ם) 11849-10-07 *ט"א נ' מ"א*, עמ' 7 לפסק הדין (נבו) 6.4.2011; ת"ע (ת"א) 6013/99 *עזיבון המנוח בן-טובים ז"ל נ' יסקין*, פס' 31 (30.9.2001); תמ"ש (ת"א) 70030/98 *א"ט נ' ל"ט* פס' 7 (19.1.2000); תמ"ש (ת"א) 29140/98 *שיוביץ נ' וינרב*, פס' 7 (24.8.2000); תמ"ש (י-ם) 41842-11-16 *א"ש נ' מ"ו*, פס' 20 ו-27 (15.8.2018); תלה"מ (י-ם) 37242-03-19 *זע"ד נ' ל"ד*, פס' 13 (נבו) 22.03.2020; דגן *קניין על פרשת דרכים*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 129-130; ליפשיץ *השיתוף הזוגי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 129-130.

⁵¹ ראו בע"מ 4623/04, לעיל ה"ש 45, בפס' 14; עמ"ש (מחוזי, ב"ש) 26944-10-17 *ר"כ נ' א"כ*, פס' 38 (27.3.2018); תמ"ש 11849-10-07 לעיל ה"ש 50, בעמ' 7.

⁵² עניין *יעקובי*, לעיל ה"ש 41, בעמ' 580.

והתפיסה המקובלת היום היא כי הלכת השיתוף נחשבת כדין מעין קוגנטי,⁵³ או כחזקה כמעט חלוטה.⁵⁴

השינויים המעשיים שחלו בהלכת השיתוף הביאו לריקון מתוכן של מבחני הסף ולהחלתה באופן גורף על כל הזוגות שנישאו לפני שנת 1974 כמדיניות משפטית, כנורמה וכמעין תקנת ציבור.⁵⁵ אף אם בתי המשפט לא "הודו" בכך במפורש, (ואף "כפרו" בכך בעבר) למעשה הלכת השיתוף הוחלה מעצם הנישואים עצמם ולא מעצם קיומם של תנאים כלשהם.⁵⁶

התפתחות נוספת שחלה במהלך השנים באשר להלכת השיתוף היא התרחבות תחולתה גם ביחס לבני-זוג ידועים בציבור.⁵⁷ אלא שהלכת השיתוף הנורמטיבית לא הוחלה ביחס לידועים בציבור ולגביהם המשיכה לחול הלכת השיתוף במתכונתה הישנה, דהיינו הלכת השיתוף החוזית הדורשת הוכחתם של מבחני סף כתנאי לתחולתה, לרבות כוונת שיתוף (לכל הפחות ביחס לנכסים שלא שימשו את בני-הזוג בחיי היום-יום). כך גם נקבע בפסיקה כי נטל ההוכחה להוכחת כוונת שיתוף בנכסים השייכים לאחד מבני-הזוג כבד יותר כשמדובר בבני-זוג ידועים בציבור.⁵⁸ ההבחנה בין החלת הלכת השיתוף הנורמטיבית ביחס לבני-זוג נשואים ובין החלת הלכת השיתוף החוזית ביחס לידועים בציבור נבעה מתוך זהירות שלא לכפות הסדר של שיתוף רכושי מקום שבו בני-הזוג לא בחרו בכך.⁵⁹

נחזור כעת ל"מבחן הברווז" – דור שלישי" מבית מדרשה של השופטת וילנר. כפי שפרטנו בפרק (א) לעיל, גרסתו השלישית של "מבחן הברווז" מתמקדת במבחן הסובייקטיבי, ובמרכזו עומדת השאלה האם בני-הזוג התכוונו להחיל על עצמם את התוצאות האזרחיות-כלכליות של מוסד הנישואין. דהיינו, השינוי ב"דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור שהביא עמו "מבחן הברווז" – דור שלישי" מסיר כל ספק כי הבאים בשערי המוסד בחרו להחיל על עצמם הסדר של שיתוף רכושי כאילו היו נשואים. במצב משפטי חדש זה, אין עוד מקום להחיל על ידועים בציבור הסדר שונה לעומת ההסדר החל על בני-זוג נשואים.

כפי שהסברנו בפרק (ב) לעיל "מבחן הברווז" – דור שלישי" שינה את אופן החלת החובות והזכויות על ידועים בציבור למבחן חד-שלבי, כך שעם הגדרת בני-זוג כידועים בציבור, מוחלים עליהם כלל החובות והזכויות הנובעות מהגדרה זו, ללא מבחנים נוספים או בדיקות נוספות. לפיכך, כל עוד לא ייקבע בפסיקה כי יש להחיל על ידועים בציבור את חוק יחסי ממון (וכך כאמור ראוי לטעמנו), לכל הפחות יש להחיל עליהם את הלכת השיתוף הנורמטיבית כפי שהיא חלה על בני-זוג נשואים. דהיינו, כשם שהלכת השיתוף הנורמטיבית חלה על

⁵³ בע"מ 10916/03 מדינת ישראל נ' פלונית, פסי' 39 (14.6.2007); ע"א 7750/10 בן גיאת נ' הכשרת היישוב ביטוח בע"מ, פסי' ט"ו לפסק הדין של השופט רובינשטיין (11.8.2011); עמ"ש (מחוזי, חי) 70006-11-17 ס' נ' ס', פסי' 24 (11.3.2019); עניין אילוז, לעיל ה"ש 49, בעמ' 451; תמ"ש 11849-07-10, לעיל ה"ש 50, בעמ' 7; תמ"ש (ת"א) 51940/98 פלונית נ' אלמוני, עמ' 19 לפסק הדין (4.8.2002). ערעור למחוזי נדחה בע"מ (מחוזי-ת"א) 1131/02 כ"צ נ' כ"ת, (19.6.2003); תמ"ש (ת"א) 99840/99 ג"ח נ' רח"ד פסי' 12 (14.12.2003); תמ"ש (ת"א) 67490/01 עזבון המנוחה תש"ט נ' ש"ט-י, פסי' 15 (20.1.2004); תמ"ש (ת"א) 33217-12-13 י' נ' ע', פסי' 6 (28.6.2015); תמ"ש (חי) 43269-12-15 ש"א נ' א"ר, פסי' 9 (26.2.2019); ליפשיץ השיתוף הזוגי, לעיל ה"ש 41, 131, ו-140-139.

⁵⁴ תמ"ש 41842-11-16, לעיל ה"ש 50, בפסי' 20; תלה"מ (י-ם) 45356-10-18 נ"י נ' י"י, פסי' 18 (2.4.2020); תלה"מ 37242-03-19, לעיל ה"ש 50, בפסי' 13; תמ"ש (י-ם) 28247-01-15 מ"ש נ' א"צ, פסי' 23 (29.11.2016); תמ"ש (י-ם) 63862-09-14 נ"כ נ' ע"כ, פסי' 12 (13.06.2016); תמ"ש (ת"א) 48690/07 נ"ר נ' עיזבון המנוחה י"נ ז"ל, פסי' 6 (2.9.2010); תמ"ש (ת"א) 95070/00 ל"כ נ' הא"כ, פסי' 32 (4.1.2005); תמ"ש (ת"א) 11220/04 עיזבון המנוחה ש"י ז"ל נ' א"י, פסי' 1 (21.8.2010).

⁵⁵ ראו עניין הדרי, לעיל ה"ש 41, בעמ' 694; עניין נפסי, לעיל ה"ש 41, בעמ' 620 ו-626; עניין בן גיאת, לעיל ה"ש 53, פסי' 27 לפסק הדין של השופט עמית; דגן, לעיל ה"ש 41, בעמ' 467.

⁵⁶ לתפיסה לפיה הלכת השיתוף לא יכולה להילמד מקשר הנישואין כשלעצמו ראו עמדתו של השופט שמגר בעניין יעקובי, לעיל ה"ש 41, בעמ' 563. עמדה זו נטועה בתפיסתו של השופט שמגר כי הלכת השיתוף "...נלמדת מאורח חייהם של בני-הזוג...". שם. עמדה זו כאמור אינה העמדה המקובלת היום, והיא אינה מתיישבת אף עם עמדותיהם של שופטים אחרים בעניין יעקובי. (ראו עמדתם של השופט השטרסברג כהן, שם, בעמ' 613; עמדתו של השופט טל, שם, בעמ' 580; עמדתו של השופט מצא, שם, בעמ' 629).

⁵⁷ ראו עניין פרידמן, לעיל ה"ש 2; ע"א 749/82 מוסטון נ' וידרמן, פ"ד (מג) 278 (1989).

⁵⁸ להחלת הלכת השיתוף על ידועים בציבור באופן שונה מבני זוג נשואים ראו ע"א 4385/91 סלם נ' כרמי, פ"ד נא(1) 337, 348-346 (1997); עניין פרידמן, לעיל ה"ש 2, בעמ' 458; בג"ץ 4178/04 פלוני נ' בית הדין הרבני לערעורים, פסי' 7 (נבו) 13.12.2006; (ראו בע"מ 4589/05 פלוני נ' פלוני, פסי' ז' (נבו) 21.11.2005); בע"מ 2478/14, לעיל ה"ש 10, בפסי' 42.

⁵⁹ בג"ץ 4178/04, לעיל ה"ש 58, בפסי' 7.

בני-זוג נשואים מעצם הנישואים עצמם ולא מעצם קיומם של תנאים כלשהם, כך אף יש להחילה על ידועים בציבור מעצם ההכרה בהיותם ידועים בציבור ולא מעצם קיומם של תנאים כלשהם, וזאת באופן גורף ביחס לכלל הרכוש, למעט רכוש חיצוני.

ד. סיכום

במסגרת מאמר זה הצענו התבוננות מחודשת על המשמעות המעשית של תהליכים ומגמות שהתפתחו בהלכה ביחס למוסד ותיק וידוע בדיני המשפחה – מוסד הידועים בציבור. במסגרת המאמר סקרנו את השינוי שחל לאורך השנים ביסודות המוסד וב"דלת הכניסה" למוסד – ממוסד המבוסס על אדנים עובדתיים אובייקטיביים למוסד המבוסס על אדנים חוזיים סובייקטיביים.

הרעיון המרכזי שביסוד המאמר הוא כי שינוי הגדרת "דלת הכניסה" למוסד הידועים בציבור, משמעותו מעבר למבחן חד-שלבי אשר לפיו הכרה בבני-זוג כידועים בציבור תגרור עמה מניה וביה החלה של כלל החובות והזכויות החלים על בני-זוג נשואים, ללא בדיקות נוספות, וזאת בניגוד למבחן הדו-שלבי שהיה קיים בפסיקה עד לאחרונה.

כמו כן, המצב המשפטי החדש מחייב לטעמנו פרשנות רחבה של המינוח "בני-זוג" (בהמשך למגמה הקיימת בפסיקה) כך שיכלול באופן גורף גם ידועים בציבור. לכל הפחות יש לטעמנו לפרש את הזכויות והחובות החלות על ידועים בציבור באופן דומה לאלו החלות על בני-זוג נשואים.

בפרט מתחייב לטעמנו שינוי משמעותי בכל הקשור להסדרת יחסי הממון שבין ידועים בציבור. התוצאה הרצויה והראויה לשיטתנו היא החלה של חוק יחסי ממון בין בני זוג על מי שיוכרו כידועים בציבור (בהתאם למבחן החדש). ככל שהצעה זו לא תתקבל נדרש לטעמנו (לכל הפחות) שינוי משמעותי באשר לאופן החלת הלכת השיתוף על ידועים בציבור.

בהקשר להלכת השיתוף התייחסנו בהרחבה במסגרת המאמר לשינויים ולמגמות שחלו גם ביחס למוסד ותיק זה – מחזקה שהייתה מבוססת על אדנים חוזיים (הלכת השיתוף ההסכמית) לחזקה המבוססת על אדנים נורמטיביים-ערכיים (הלכת השיתוף הנורמטיבית), על כלל המשמעויות המעשיות שנבעו מהשינוי באופי החזקה ויסודותיה. בהקשר זה התייחסנו להבחנה בהלכה בהחלת הלכת השיתוף על בני זוג נשואים (דהיינו בני זוג שנישאו לפני שנת 1974) ובין החלטה על בני זוג ידועים בציבור, כאשר לגבי האחרונים לא הוחל השינוי והפסיקה המשיכה להחיל עליהם את הלכת השיתוף ההסכמית.

מסקנתנו המוצעת במסגרת מאמר זה היא כי ככל שחוק יחסי ממון בין בני זוג לא יוחל על מי שיוכרו כידועים בציבור (לפי המבחן החדש), יש להחיל עליהם (לכל הפחות) את הלכת השיתוף הנורמטיבית, בדומה לתחולתה ביחס לבני זוג נשואים.